

סימן יט

בנין ביהמ"ק דלעתיד

„כתיב¹³ וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתיב¹⁴ עני ורוכב על חמור, זכו עם ענני שמיא לא זכו עני ורוכב על חמור.”

וי"ל שבנין ביהמ"ק דלעתיד תלוי בשני האופנים הנ"ל שבהגאולה: זכו — יגלה ויבוא משמים, לא זכו — יהי הבנין בידי אדם¹⁵ (ע"י משיח¹⁶).

[בעומק יותר: הפירוש בזה (אינו שזה ש"יגלה ויבוא משמים" הוא בסתירה לזה ש"משיח בונה מקדש", אלא) הוא — שמצד גדר ההלכה, הענין דבנין ביהמ"ק הוא חיוב מצוה המוטל על ישראל, וכמש"נ¹⁷ ועשו לי מקדש, ולכן פוסק הרמב"ם שמיח — שעל ידו „חזרין¹⁸ כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, ומונין מלך (ואח"כ) בונה ביהמ"ק¹⁹ — שמלך המשיח יקיים את המצוה של בנין ביהמ"ק;

והמצב של זכו פועל שתהי' חוספה, שבתוך המקדש שלמטה יבוא ויתלבש המקדש דלמעלה, „יבוא ויגלה משמים“²⁰].²¹

א. בענין ביהמ"ק דלעתיד יש מחלוקת מי יבנהו, דעה אחת אשר בנוי ומשוכלל הוא „יגלה ויבוא משמים שנאמר¹ מקדש אדני² כוננו ידך, ודעה שני³ שבנינו יהי' בידי אדם, שמיח יבנה את ביהמ"ק.

כדעה הא' — כ"כ רש"י⁴ ותוס'⁵, והוא עפ"י מחז"ל במדרשים⁶ ובוהר⁷; וכדעה הב' — כן פסק הרמב"ם⁸, והוא עפ"י מחז"ל בירושלמי⁹ ובמדרשים.

וי"ל לתורך בין ב' מחז"ל הנ"ל בכמה אופנים:

א) עה"פ¹⁰ „טבעו בארץ שערי“ אמרו חז"ל¹¹: שערי ביהמ"ק במקומן נגנזו שנאמר טבעו בארץ גוי.

וי"ל שהביהמ"ק ירד מן השמים אבל הדלתות „שערי“ ש"טבעו בארץ" (שהן היו בידי אדם) יעלו ויתגלו ויעמידום במקומם, והמעמיד הדלתות נחשב¹² כאילו בנאו כולו¹³.

ב) ידוע מ"ש בגמרא¹⁴ בענין סתירת הכתובים

(1) בשלח טו, יז.

(1*) פרש"י סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א.

(2) תוס' סוכה שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין, ומסיים „וכן מפרש במדרש תנחומא“ (וי"ל שהכוונה לתנחומא שנסמן בהערה הבאה).

(3) תנחומא פקודי יא. (ובתנחומא נח יא (בסופו) ועוד — מדבר בירושלים). יל"ש תהלים רמז תתמח בסופו. וראה תנחומא (באבער) בראשית יז (בסופו).

(4) זח"א כח, א. ח"ב נט, סע"א. קח, סע"א. ח"ג רכא, א.

(5) ה' מלכים רפ"א ובסופו. וכמוכן גם מ"ש בהקדמתו לפיה"מ בנוגע לתועלת דמ"ס מדות — נעתק לעיל בפתיחה ס"ה.

(6) מגילה פ"א היא דהגלויות יבואו ויבנוהו. — ועפ"י יובן ה' בירושלמי פסחים פ"ט ה"א — לגי' ופי' המנ"ח מצוה שפ — (וכ"ה בתוספתא פסחים פ"ח, ב): „ניתן לישראל לבנות בית הבחירה (בין פסח ראשון לפסח שני) כו" — דלכאורה הי' צ"ל „נותן לישראל בית הבחירה“ — אלא דהירושלמי לשיטתו, כנ"ל. (ומש"כ בירושלמי ברכות פ"ד ה"ג „ובאש אתה עתיד לבנותה“ — מדבר בירושלים).

(7) ויקר פ"ט, ו. במדבר פ"ג, ב. ושם מפורש יותר — דמשיח יבנהו.

(8) איכה ב, ט.

(9) במדבר פט"ו, יג. וכ"ה באיכ"ר פ"ב, יג (עה"פ). וכ"ה גם בזח"א ג, א. וראה תורת עה"פ אות לט.

(10) ראה ב"ב נג, ב.

(11) וראה שערי זהר לסוכה שם.

(12) סנהדרין צח, א.

(13) דניאל ז, יג.

(14) זכרי' ט, ט.

(15) עפ"י מתורצת ג"כ הדיעה הנ"ל שהמקדש יגלה ויבוא משמים, ולכאורה: הרי מסופר במדרש (ב"ר ספס"ד) שבימי ריב"ח גזרה מלכות הרשעה שיבנה ביהמ"ק הושיבו כו' והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם כו' כדי לבנות ביהמ"ק (ולא ציפו שיגלה ויבוא משמים) — ותמוה דעה הנ"ל, שהי' מעשה רב שיבנה בידי אדם (וראה גם מנ"ח מצוה צה) —

אלא דבימי ריב"ח הי' מצב דלא זכו (וכדמוכח מזה גופא שהיו זקוקים לזה שתגזור מלכות הרשעה), ולכן הי' ביהמ"ק נבנה ע"י בנ"א דוקא.

(16) כלשון הרמב"ם שם. והוא דעת ר' אליעזר בויק"ר ובמדב"ר שם — משא"כ בשאר מקומות הנ"ל (הערה 6) לא נאמר שנהי' ע"י משיח דוקא. ובה מתורץ זה שבימי ריב"ח רצו לבנות ביהמ"ק בלא משיח — כי זה שמיח (דוקא) יבנה ביהמ"ק הוא חידוש התלמיד ותיק — ר"א שהי' לאחר זמן ריב"ח.

(17) ראה רמב"ם ה' ביהב"ח בתחלתו: ועשו לי מקדש כו' בנין העתיד להבנות כו'.

(18) רמב"ם ה' מלכים רפ"א.

(19) רמב"ם ה' מלכים בתחלתו. וראה לעיל סימן ב ובהנסמן שם.

(20) ראה גם לעיל בהפתיחה סע"ף ו בהנסמן שם.

(21) ראה לקו"ש בחוקותי תשמ"ה סע"ף יז ואילך. ע"ש.

פתיחה: לימוד תורת הבית

ה

מדגיש את החלק של בנין בית המקדש שייבנה ע"י ישראל (ועי"ז הם מקיימים בשלימות את המצוה שעליהם).

אבל המדרש והזהר (פנימיות התורה) מדברים ע"ד השלימות של ביהמ"ק דלעתיד ותכלית המכוון שבו — שזה יופעל ע"י העילוי שבביהמ"ק שיעשה מלמעלה, בנינא דקוב"ה⁵¹ לכן הם מדגישים את הענין שיהי' בידי שמים.

ועפ"י מובן בהענין כמו שהוא לעת"ל, שזה שחלק מהמקדש יתגלה מן השמים, אי"ז מחמת חסרון ח"ו בהבנין שע"י בנ"א, שע"י משיח צדקנו.

שבמעשה הבנין הם מקיימים את מצות בנין ביהמ"ק בשלימותה, ולאחר זה יתוסף מה שייגלה ויבוא משמים.

ז) עפ"י יומתק זה שע"י ההתעסקות עתה בלימוד וקריית צורת הבית, אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית, או כהלשון האחר, הואיל ואתם מתעסקין בו כאילו אתם בונים אותו (ובשתי קצוות):

מאחר שלכל הדיעות תהי' תכלית השלימות של הביהמ"ק ע"י מה ש"יגלה ויבוא משמים" — ודוקא חלק זה (שלא ייבנה בפועל ע"י בנ"א) גורם את הנצחיות בהביהמ"ק, כמ"ש⁵², אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אשר (הבית הראשון והשני הם, בניינא דבר נש דלית ב' קיומא כלל, אבל) הבית השלישי מאחר שהוא, בניינא דקוב"ה" יהי' קיים לעולם —

נמצא, שקיום מצות בנין ביהמ"ק בזה"ז ע"י העסק בתורת הבית וצורתו צריך ג"כ להיות מעין ודוגמת הבנין בפועל ע"י בנ"א לעת"ל — חיוב ומצות הלימוד והעסק בהמדות והתבניות וכו' הידועים לבנ"א, שזהו בחלק הבנין שיהי' בידי אדם⁵³.

לאידך, כשם ששלימות במקדש דלעת"ל תיעשה דוקא ע"י מה שייגלה ויבוא מן השמים כנ"ל, עד"ז הוא במצות הלימוד והעסק בכל פרט וחלק של מעשה

יגלו איך צריך לעשות — אי"ז גרעון במצות העסק בלימוד שהוא בגדר בנין ביהמ"ק, אלא זהו עילוי שיתוסף לעת"ל.

ו. וי"ל שכשם שהוא בנוגע להלימוד והעסק והידיעה בצורת הבית כו', כ"ה גם בנוגע לבנין הבית כפשוטו.

ידוע שבאופן בנין ביהמ"ק דלעתיד ישנו שתי דעות א) "יגלה" ויבוא משמים⁵⁴ שנאמר מקדש אדניי כוננו ידידך; ב) הבנין יהי' בידי אדם, שמישח יבנה ביהמ"ק⁵⁴.

אחד מהאופנים בהם אפשר לתורך בין שתי הדעות⁵⁵ — יש לומר: החלק והסוג שבהבנין המבואר ומובן מה"סיפור" שבמס' מדות (ובלשון הרמב"ם "מעין דברים המפורשים ביחזקאל") יבנה בידי אדם; והפרטים שהם בסוג של "אינו מפורש ומבואר", יתגלו משמים ע"י הקב"ה.

[או באופן אחר: בנין הבית למטה יהי' בידי אדם — ע"י משיח (שאליו יתגלה מה ש"אינו מפורש ומבואר"), ובמקדש זה שלמטה "יתלבש" המקדש שלמעלה⁵⁶,

ובדוגמת וע"ד האש שלמעלה שנתלבשה באש שלמטה — שמצוה להביא מן ההדיוט⁵⁷ שזה יביא את הנצחיות בהבנין דלעתיד].

ובזה מוסבר טעם השינוי והחילוק שבין ב' דעות הנ"ל — דעת הרמב"ם שמישח יבנה את המקדש, ומ"ש בזהר ומדרשים כו' שייבנה בידי שמים;

הרמב"ם הוא ספר הלכות, שעפ"י הלכה בנין המקדש הוא מצוה המוטלת על ישראל, לכן הוא

45) פרשיי סוכה מא. סע"א. ר"ה ל, סע"א. וכ"ה בתוס' סוכה שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין, ומסיים, וכן מפרש במדרש תנחומא (וי"ל שהכוונה לתנחומא פקודי יא). וז"א כח, א. ח"ב נט, סע"א. קח, סע"א. ח"ג רבא, א. ילקוט תהלים רמז תתמה בסופו. וראה תנחומא (באבער) בראשית יז (בסופו).

46) בשלח טו, יז.
47) רמב"ם הל' מלכים רפ"א ובסופו. וכמוכח גם מ"ש בנוגע התועלת במס' מדות (נעתק לעיל בפנים). והוא ע"פ ירושלמי מגילה פ"א ה"א. ויק"ר פ"ט, ו. וראה גם ירושלמי פסחים פ"ט ה"א (תוספתא פסחים פ"ח, ב).

48) ראה עוד אופנים לקמן סי"ט.
49) ראה עד"ז ערוך לנר סוכה שם ד"ה אי"ן.
50) עירובין סג, א. יומא כא, ב. וראה לקו"ת ר"פ תצא (לד, ג ואילך). יוה"כ (סח, ג). סוכות (עח, ד). ברכה (צד, ב). וראה במדבר (יא, א).

51) זח"א וזח"ג שנשמנו בהערה 45.

52) תהלים קכו, א.

53) ועפ"ז מובן הלשון דשמואל במדרשים (פסיקתא וויק"ר) הנ"ל "כאילו אתם בונים אותו", ולא כמ"ש בצורת הבית שם, ונראה לדקדק מלשונו (דשמואל בפסיקתא) שאמר בונים בו ולא אמר בונים אותו כו', שמשמעו קצת ממנו, וזה מפני שעניני הבנין הזה סתומים בלתי מפורשים. וראה בהמשך דבריו שם.

*) כ"ה בצורת הבית שם, ולפנינו בפסיקתא דר"כ ופס"ר "אותו". והלשון "בונים בו" הוא בילק"ש יחזקאל שם.

ולכן ס"ל שהמקדש דלעתיד לא יהי' בנינו ע"י ידי אדם, אלא יתגלה משמים ויבוא משמים²⁵.

ועפ"ז י"ל שהרמב"ם דס"ל דמשיח יבנה ביהמ"ק, אזיל לשיטתי במעלת עבודת המטה על הגילוי מלמעלה — בשייכות להמשכן ומקדש.

והוא ע"פ משנ"ת²⁶ שאף שבמשכן ומקדש היו שני דברים כללים: א) מנוחת והשראת השכינה שהיתה בהם וכמ"ש ועשו לי מקדש (בכדי שיהי') ושכנתי בתוכם. ב) העבודה הנעשית בהם, שבעיקרה היא עבודת הקרבנות והעלי' לרגל בשלש רגלים, הנה לדעת הרמב"ם²⁷ העיקר בציווי הקב"ה לבנות ביהמ"ק הוא ענין ה' — עבודת המטה, שיהי' לנו "בית מוכן להקריב בו קרבנות וחוגגין אליו ג' פעמים בשנה".

והטעם בזה (לדעת הרמב"ם): אף שהיתרון בהשראת השכינה הבאה מלמע' אינו בערך להעבודה שנעשית ע"י הנבראים, מ"מ יש בזה המעלה שאף שזהו רק "קב" אבל זהו "קב שלו" — עבודת הנבראים, וכאשר ציוה הקב"ה לישראל לעשות משכן ומקדש, הייתה הכוונה בשביל עבודת האדם הנעשית בו (משא"כ השראת השכינה שהו"ע הבא מלמעלה), ולכן גם לעת"ל משיח יבנה המקדש.

ג-ד) עוד שני תיווכים — ראה לעיל בהפתיחה סעיף ו.

ב. ובפנימיות הענינים:

ידוע בענין אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא,

(ובאתעדל"ע — ב' דרגות: הבאה ע"י אתעדל"ת ושלמעלה מאתעדל"ת — שאף שהן באין ערוך זל"ז יש צד השווה ביניהן²², ואכ"מ).

שיש יתרון מעלה בכ"א מהם, היתרון באתעדל"ע הוא שהאור הנמשך הוא נעלה יותר; והיתרון באתעדל"ת הוא שיש בה זיכוך המטה, ואף שהאור הנמשך ע"י אינו בערך להאור הנמשך מלמעלה מצ"ע, הנה מ"מ, מצד החידוש שבעבודת המטה, יש בזה "חביבות"²³ מיוחדת (ועד אשר "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו"²⁴).

וי"ל בדעת המדרש ודעת רש"י דס"ל "דמקדש דלעתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא, יגלה ויבא משמים שנא' מקדש ה' כוננו ידיך". לשיטה זו, על אף העילוי והחידוש בעבודת המטה, מ"מ א"א שהשראת השכינה תיעשה ע"י המטה, אלא דוקא ע"י אתעדל"ע שלמעלה באין ערוך מזה שנמשך ע"י עבודת המטה

25) ולהעיר שגם בביהמ"ק שבנה שלמה נאמר הל' נבנה מעצמו" (שמור' פנ"ב, ד. במדבר' פי"ד, ג. וש"נ. וראה גם תנחומא (באבער) פקודי ח).

26) ראה בארוכה לעיל סימן א ובהנסמן שם.

27) ריש הל' ביהב"ח. ספחמ"צ מ"ע כ. ושרש יב.

22) ראה לקו"ת שה"ש ד"ה להבין ענין שאתעדל"ע (כב, ב ואילך. וש"נ). דרושי שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. נתבאר בארוכה בד"ה אדון עולם תשי"ג פ"ו.

23) להעיר מלקו"ת ס"פ במדבר. ובכ"מ.

24) ב"מ לח, א. וברש"י שם: "חביבה עליו ע"י שעמל בהו".

